

Advies Archeologische Monumentenzorg 2020 - nr. 321

Selectieadvies

Bevoegd gezag: Gemeente Oirschot
Mevr. A. de Vries – Oosterveen / Dhr. S. v. Kollenburg
Postbus 11
5688 ZG Oirschot

Datum: 23-12-2020

Locatie: Plangebied Ekerschot-Noord, gemeente Oirschot

Project: *Plangebied Ekerschot-Noord, gemeente Oirschot. Een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven (ADC ArcheoProjecten), auteurs J. Loopik & M. van Dinter, november 2020.*

Van: Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant (ODZOB)
Postbus 8035, 5601 KA Eindhoven
Mevr. drs. Ria Berkvens
E-mail: R.Berkvens@odzob.nl
Tel. 088-3690638

Inleiding

In verband met de geplande woningbouwontwikkeling met bijbehorende infrastructuur in het plangebied Ekerschot-Noord in Oirschot, waarvoor een nieuw bestemmingsplan wordt opgesteld, heeft ADC ArcheoProjecten een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Uit het archeologisch vooronderzoek bleek al een hoge archeologische verwachting.¹ Omdat de geplande graafwerkzaamheden voor de aanleg van de woningen en bijbehorende infrastructuur eventueel aanwezige archeologische waarden hier kunnen vernietigen, was het noodzakelijk om de aanwezige archeologische waarden in beeld te krijgen en te waarderen door middel van een proefsleuvenonderzoek.

Het doel van de proefsleuven is het aanvullen en toetsen van de archeologische verwachting. Daarbij dient de aan- of afwezigheid van archeologische waarden vastgesteld te worden. Indien delen van een vindplaats worden aangetroffen dient de inhoudelijke en fysieke kwaliteit (aard, datering, karakter, omvang, gaafheid, conservering) van de vindplaats bepaald te worden. Op basis van de uitkomsten van dit proefsleuvenonderzoek beslist de gemeente of de archeologische waarden in voldoende mate zijn vastgesteld en hoe verder om te gaan met de mogelijk aanwezige archeologische waarden: behoud in situ, planaanpassing, vrijgave of opgraven.

Samenvatting van het plan en het rapport

Onderzoekskader RO: Bestemmingsplanwijziging
Grootte plan- en onderzoeksgebied: circa 6,66 ha
Onderzoekperiode: 8 t/m 16 juni 2020
Opdrachtgever: Ruimte voor Ruimte
Opdrachtnemer: ADC ArcheoProjecten

¹ W. Weerheijm, Archeologisch onderzoek plangebied Ekerschot-Noord te Oirschot, gemeente Oirschot; archeologisch bureauonderzoek (Sweco Archeologische Rapporten 2227), 2019.

In totaal zijn conform het goedgekeurde PvE² 66 proefsleuven aangelegd met een totale oppervlakte van ca. 5760 m². Diverse putten zijn wel wat verschoven of verplaatst ivm aanwezige bomen en andere obstakels. Daarnaast is ca. 484 m² aan uitbreidingen van werkputten aangelegd, die is gebruikt om aanwezige sporenclusters te begrenzen of beter te duiden. De proefsleuven zijn in één vlak onderzocht. Het vlak is in de top van de natuurlijke ondergrond aangelegd op een diepte van 50 tot 125 cm beneden het maaiveld (14 m +NAP).

De aangetroffen bodemopbouw binnen het plangebied wordt vaak gekenmerkt door zogenaamde A-C profielen. Hierbij is een (al dan niet recente) bouwvoor aanwezig, meestal met een zeer sterk humeus esdek van 50 cm of meer, dat is gelegen op het dekzand, ofwel de C-horizont. Het onderliggende dekzand is zwak lemig en bevat vaak ijzervlekken. Uit het vondstmateriaal blijkt dat het esdek rond ca. 1500-1550 na Chr. is opgebracht. Het plaggendek is gedeeltelijk opgenomen in de bouwvoor, maar is gemiddeld 50- 80 cm dik, waarbij een dikte van ca. 50-60 voorkomt op zowel de hoogste en laagste delen van het plangebied en een dikker pakket van ca. 80 cm in het overgangsgebied van hoog naar laag. Op diverse plaatsen was de oorspronkelijke profielopbouw nog wel intact aanwezig onder het esdek. Daaruit blijkt dat de aangetroffen podzolbodentypes een duidelijke relatie vertonen met het reliëf. Op de hogere delen in het zuiden zijn restanten van een ijzerrijke haarpodzolbodem aangetroffen. De geringe aftopping van de oorspronkelijke hoge terreindelen heeft dus relatief weinig gevolgen gehad voor in de ondergrond aanwezige archeologische sporen, die in die natuurlijke bodem zijn ingegraven. In de laaggelegen, noordelijke delen van het plangebied is op een redelijk aantal plaatsen een zwarte beekerdgronden aanwezig onder het esdek. In deze laagten heeft de grondwaterstand een zeer grote invloed op de bodemvorming. Hier zijn geen B-horizonten gevormd, maar ligt de humeuze of moerige A-horizont direct op de C-horizont. Ook in de smalle noordwest-zuidoost georiënteerde laaggelegen zone waar een beekdal loopt, in het zuidoostelijke deel van het plangebied is eenzelfde zwarte A-horizont aanwezig.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een relatief groot aantal sporen aangetroffen tegenover een geringe hoeveelheid vondsten. De diversiteit in de aard van de sporen beperkt zich tot greppels (43x), kuilen (19x), paalkuilen (135x) en een karrenspoor. Er zijn in totaal vier sporenclusters aangetroffen (verdeeld over meerdere werkputten), waarbij de spoordichtheid dermate groot is, dat deze wijzen op mogelijk bewoning in de nabije omgeving (zones 1-4). Hierbij moet gedacht worden aan de aanwezigheid van bijvoorbeeld een woonerf. Verder zijn twee zones aangeduid, waar de spoordichtheid ietwat hoger lag, of waar een bijzonder fenomeen is waargenomen (zones 5-6).

Zone 1

In het uiterste noordwesten van het plangebied werd verdeeld over de zeven noordelijke werkputten 65 sporen aangetroffen, te weten kuilen, paalkuilen en greppels (werkputten 53-59). Er zijn geen opvallend herkenbare structuren waargenomen, maar het is duidelijk dat het land hier behoorlijk intensief is gebruikt. In het zuiden geldt put 60 als grens, aangezien hier zich nog slechts een enkele greppel bevindt. In werkputten 57-55-53 zijn smalle krom verlopende greppels aangetroffen die wellicht één geheel vormen. Dit zouden indelingen van akkertjes of veekralen kunnen zijn geweest. Vondstmateriaal uit de sporen wijst op een datering in de periode 1300-1550.

Zone 2

In het uiterste noordoosten van het plangebied werd verdeeld over de noordelijke negen werkputten 38 sporen aangetroffen, te weten kuilen, paalkuilen en greppels. Ook hier wijst vondstmateriaal uit de sporen op een datering in de periode 1300-1500.

Zone 3

In het oosten van het plangebied werd verdeeld over vier sleuven 32 sporen aangetroffen, te weten kuilen, paalkuilen en twee greppels. Veruit de grootste concentratie aan sporen bevond zich in put 6.

² Programma van Eisen Plangebied Ekerschot-Noord, gemeente Oirschot. Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (Sweco PvE 455), opgesteld door J.J. Hekman d.d. 13-1-2020.

Tussen de sporen is een mogelijk 6-palige spieker aangetroffen. Binnen deze zone is geen aardewerk aangetroffen die een goede indicatie kan geven van deze vindplaats. In een paalkuil in put 6 is baksteen aangetroffen dat dateert uit de periode 1300-1700. In het noorden gelden put 1 en 3 als grens, aangezien hier geen sporen in werden aangetroffen. Hetzelfde geldt voor werkputten 9 en 11 in het zuiden. Hier bevond zich een (sub)recente sloot in put 9 en een grote hoeveelheid kuilen in put 11. Deze kuilen zijn waarschijnlijk gegraven ten behoeve van de zandwinning. De diepte ervan was aanzienlijk (ruim 0,5 m dieper dan de reguliere vlakken), wat betekent dat eventueel aanwezige archeologische sporen geheel zullen zijn vergraven.

Afb. 17. Het plangebied met de aangelegde sleuven en toegewezen zones.

Zone 4

Hier werden nergens aanzienlijke hoeveelheden sporen aangetroffen, wat het lastig maakt een eventuele bewoningsconcentratie te duiden. Hier zijn dan ook de meeste uitbreidingen gedaan. De oostelijke grens werd gevormd door put 28 (waarin geen sporen werden aangetroffen) en door Zone 3. In het westen wordt de grens gevormd door werkputten 15, 16 en 17, waar nauwelijks meer sporen voorkwamen. In een greppel in put 16 is grijsbakkend aardewerk aangetroffen dat dateert uit de periode 1300- 1500.

Zone 5

Hier werd vooral in put 36 een kleine verzameling sporen waargenomen, maar ook in put 50. Het betreft in totaal zeven sporen. In de proefsleuven eromheen zijn geen sporen aangetroffen en deze vormen dan ook de grens van de sporenconcentratie.

Zone 6

Hier werd in werkputten 44, 45 en 47 een karrenspoor aangetroffen. Grijsbakkend aardewerk en steengoed dat in de oude akkerlaag boven het karrenspoor is aangetroffen dateert uit de periode 1500-1550. Het karrenspoor sluit aan op het weggetje dat op de Bonnekaart van 1913 nog aanwezig is.

ADC concludeert op basis van de waardering dat de aangetroffen sporen in zones 1 t/m 5 behoudenswaardig zijn. De vindplaatsen moeten worden geïnterpreteerd als een vorm van landbewerking die mogelijk toebehoren aan één of meerdere woonerven, maar ook om agrarisch en ambachtelijk gebruik van het landschap als ook inrichting van dit cultuurlandschap. Hoewel een deel van de zones in een relatief lager gelegen deel van het landschap hebben gelegen, tonen de aangetroffen sporen aan dat dit niet betekent dat hier geen bewoning heeft plaats gevonden. Op basis van de resultaten van het archeologisch onderzoek adviseert ADC de zones 1 t/m 5 (in totaal een oppervlak van circa 2,71 ha) ex situ te behouden en de rest van het plangebied, inclusief zone 6, vrij te geven voor verdere ontwikkeling.

Beoordeling

Hoewel niet alle opmerkingen zijn verwerkt uit onze eerdere beoordeling, is het rapport wel sterk verbeterd. Het rapport keuren we dan ook goed. Hierdoor is het mogelijk om een selectieadvies op te stellen.

We hebben nog slechts enkele opmerkingen ivm fouten in het rapport. Graag deze verwerken in de definitieve versie.

- P. 13: verwijzing naar afb. 6 moet 7 zijn.
- Afb. 7: geef hier ook aan welke delen van het gebied niet toegankelijk waren.
- P. 21: opmaak en toelichting bij foto ontbreekt.
- P. 30 tekst bovenaan is dubbel.
- P. 33: wat voor soort sporen zijn in zone 5 aangetroffen?
- P. 33: verwijzing naar afb. 12 moet zijn 16.
- P. 41: verwijzing naar afb. 10 moet zijn 22.
- In bijlage 1 graag ook de omtrek van het plangebied opnemen. Verder ontbreken hier ook de spoornummers.
- Tot slot ook een sporen- en vondstenlijst opnemen in het rapport.

Selectieadvies

Bij het archeologisch onderzoek in het plangebied Ekerschot-Noord in Oirschot zijn sporen van bewoning en gebruik uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd aangetroffen in grote delen van het totale plangebied. Deze vindplaatsen worden op basis van inhoudelijke en fysieke kwaliteitscriteria gezien als archeologisch waardevol. Omdat behoud van de vindplaats in de bodem (in situ) niet mogelijk is in verband met de geplande nieuwbouw, zullen de aangetroffen archeologische waarden veilig gesteld moeten worden door een opgraving. De opgraving dient plaats te vinden aan de hand van een door het bevoegd gezag goed te keuren Programma van Eisen en uitgevoerd te worden door een archeologisch bedrijf bevoegd tot het uitvoeren van archeologische opgravingen. Het archeologisch onderzoek dient verder te voldoen aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Omdat de grenzen van de vijf vastgestelde vindplaatsen niet zeker zijn, adviseren wij om voor het onderzoeksgebied voor de opgraving uit te gaan van een maximale omvang van 3,3 ha (de helft van het plangebied). Daarbij speelt ook mee dat een deel van het plangebied in het noordwesten nog niet met proefsleuven onderzocht kon worden. De strategie van de opgraving zal een gefaseerde en flexibele inzet vragen waarbij met vierkante meters geschoven moet kunnen worden in een ruimer gebied rond de aangetroffen bewoningssporen.